

ΕΝΘΥΜΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟ ΙΕΡΕΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΟ ΤΩΝ ΑΜΠΕΛΑΚΙΩΝ

Συμβολή στην ιστορία των Άμπελακίων την εποχή της Έπανάστασης

Άφορμή για την μικρή αυτή αναφορά στον ιερέα Αναστάσιο, συγγραφέα του γνωστού έργου *Άπολογία Ιστορικοκριτική* (1814), απέτελεσε η ανακάλυψη μιας ένθυμησης δικής του σε εὐαγγέλιο των Άμπελακίων, κατά την διάρκεια της πρόσφατης καταγραφής των κειμηλίων της κοινότητας από την Έφορεία Αρχαιοτήτων Λάρισας¹. Τό εὐαγγέλιο αυτό φυλάσσεται στον ναό του Άγίου Άθανασίου, μαζί με άλλα ενδιαφέροντα ἐκκλησιαστικά κειμήλια, στην πλειονότητά τους του 18ου και 19ου αιώνα.

Πρόκειται για τό έντυπο βιβλίο με ἀρ. 8 της συλλογής βιβλίων του ναοῦ, με τόν τίτλο: *Θεῖον καί Ἱερόν Εὐαγγέλιον ἀφιερωθέν μέν τῷ ποτέ Μακαριωτάτῳ καί Σοφωτάτῳ Πατριάρχει Ἱεροσολύμων Κυρίῳ Κυρίῳ Χρυσάνθῳ τῷ Νοταρῶ, Ἐνετίπισιν, παρὰ Νικολάῳ Γλυκί τῷ ἐξ Ἰωαννίνων 1811* (Εἰκ. 1).

Ὁ τίτλος περιέχεται σέ ἔγχρωμο χαρακτηριστικό στό πρῶτο ἐσωτερικό φύλλο, ὅπου παριστάνεται ἀρχιτεκτόνημα σέ ἔμπνευση μπαρόκ, περιβαλλόμενο ἀπό τόν Χριστό εὐλογῶντα καί τούς τέσσερις εὐαγγελιστές. Πρόκειται για πολύ συχνή διακόσμηση τῶν ἐκκλησιαστικῶν βιβλίων

Εἰκ. 1.

¹ Ἡ καταγραφή διεξήχθη ἀπό τήν ἀρχαιολόγο Γραμματέω-Χρυσοβαλάντω Παπαναστασοῦλη, τήν ὁποία εὐχαριστῶ θερμά για τήν ἐπιμέλεια πού ἐπέδειξε κατά τίς πολυήμερες ἐπισκέψεις της, πάντα μέ τήν ἐπιστάσια του πατρῶς Βασιλείου Γαλοῦσι, του ἐφημέριου τῆς κοινότητας.

Εικ. 2.

Εικ. 3.

της εποχής, που χρησιμοποιείται από όλα τα ελληνικά τυπογραφεία της Βενετίας, ενώ ξεχωρίζει στο κέντρο τό σήμα του καθενός, όπως εδώ η Μέλισσα του φημισμένου τυπογραφείου των Γλυκύδων (1670-1850)².

Φέρει στο κάτω μέρος τήν εξής εξήτηλη σημείωση με μαύρο μελάνι: ...Ἁγίου Ἀθανασίου ἀφιερῶθη παρά Ἀναστασίου ἱερέως οἰκονόμου υἱοῦ πάπα Νικολάου 1811 Ἰουλίου 24.

Ἡ στάχωση τοῦ βιβλίου καλύπτεται μέ ἐρυθρό βελουῖδο, πού φέρει προσπωμένα ἐπίχρυσα ἐλάσματα μέ ἔκτυπες παραστάσεις (Εἰκ. 2 - 3). Σύμφωνα μέ τήν κυρίαρχη συνήθεια τῆς ἐποχῆς, ἡ στάχωση κοσμεῖται μέ ἕνα ὠοειδές ἔλασμα στό κέντρο καί τέσσερα στίς ἄκρες, ὅλα μέ ζωηρά ροκοκό πλαίσια. Στήν κύρια ὄψη εἰκονίζεται ἡ Ἀνάσταση μέ τούς τέσσερις εὐαγγελιστές καί στήν ἄλλη ἡ Σταύρωση μέ τέσσερις προφῆτες.

Γιά τόν ἀφιερωτή ἱερέα Ἀναστάσιο δέν ὑπάρχουν ἀρκετά ἱστορικά στοιχεῖα οὔτε ἐντοπίζεται ἄλλη φορά στά Ἀμπελάκια. Εἶναι ὅμως πολύ γνωστός ἀπό τό βιβλίό πού ἐκδίδει τρία χρόνια ἀργότερα στήν Τεργέστη, *Ἀπολογία Ἱστορικοκριτική* (1814), ἀπό τό ὁποῖο προκύπτουν ὀρισμένα στοιχεῖα τοῦ βίου του,

² Γιά τά ἐλληνικά τυπογραφεία τῆς Βενετίας βλ. Ν.Σκιαδάς, *Χρονικό τῆς Ἑλληνικῆς τυπογραφίας 1476-1828*, τ. Α', Ἀθήνα 1976.

καθώς και τό ὅτι κατείχε σημαντική θέση ἀνάμεσα στους «φωτισμένους» διανοούμενους τῆς ἐποχῆς του, αὐτῆς πού προετοίμασε τὴν ἐπανάσταση τοῦ 1821.

Ὁ τίτλος τοῦ βιβλίου ἔχει ὡς ἑξῆς: Ἀπολογία Ἱστορικοκριτική συντεθεῖσα μὲν ἑλληνιστί ὑπὸ τινὸς φιλογενοῦς Ἑλλῆνος, ἐπεξεργασθεῖσα δέ εἰς τὴν κοινὴν διάλεκτον τῶν Ἑλλήνων, μετὰ τινων σημειωμάτων ὑπὸ Ἀναστασίου ἱερέως καὶ οἰκονόμου τῶν Ἀμπελακίων, τῶν ἐπὶ τῶν Θετταλικῶν Τεμπῶν κεκμένων παρ' οὗ καὶ ἰδίᾳ δαπάνη ἐξεδόθη χάριν τῶν ὁμογενῶν. Δ' ἐπιστάσιος Σπυριδῶνος Πρεβέτου Ζακυνθίου. Ἐν Τριεστῷ, ἐν τῇ τυπογραφίᾳ Γάσπαρος Βάας 1814³ (Εἰκ. 4).

Ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ παραπάνω βιβλίου φαίνεται ὅτι ὁ Ἀναστάσιος ὑπῆρξε ἱερέας καὶ οἰκονόμος τῶν Ἀμπελακίων, γιὸς τοῦ ἱερέα Νικολάου, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ ἀναφορὰ στὸ βιβλίον, καθὼς καὶ τὴν ἐνθύμησιν τοῦ εὐαγγελίου τοῦ 1811. Ἡ θέση τοῦ οἰκονόμου εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀνῆκε στὰ σημαντικὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα τῆς ἐποχῆς, ὁ κάτοχος τοῦ ὁποίου ἦταν ὑπεύθυνος γιὰ τὴν οἰκονομικὴ διαχείριση τῆς Μητροπόλεως στὴν περιοχὴ του καὶ δινόταν συνήθως σὲ σημαντικὰ πρόσωπα, ἐνῶ ἀκολουθοῦσε καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Ἀνάμεσα στους πλέον γνωστούς τῆς Θεσσαλίας τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀναστασίου συγκαταλέγονται ἡ οἰκογένεια τῶν Οἰκονόμων στὴν Τσαριτσάνη, ὁ Ἰωάννης Οἰκονόμος στὴν Λάρισα, πού διαδέχθηκε τὸν θεῖο του Δημήτριο καὶ ὁ Ἰωάννης Πέζαρος στὸν Τύρναβο, ὅλοι τους πολὺ μορφωμένοι καὶ, συγχρόνως, δάσκαλοι.

Σύμφωνα μὲ παλιές πηγές, ἡ θέση τοῦ Ἀναστασίου ἱερέως ὡς οἰκονόμου ἐντάσσεται στὴν ἐποχὴ τοῦ γνωστοῦ μητροπολίτη Διονυσίου Πλαταμῶνος καὶ Λυκοστομίου (1763-1793), μὲ ἔδρα τὰ Ἀμπελάκια, ὅπου ἀνήγειρε καὶ τό ἐπισκοπικὸ μέγαρο (1767)⁴. Ἀπὸ ἐμπορικὴ οἰκογένεια καὶ ὁ ἴδιος, συνέπεσε μὲ τὴν

Εἰκ.4.

³ Στὴ μεταγραφὴ ἔγινε τοικί ἀπλοποίηση. Ἡ φωτογραφία εἶναι ἀπὸ τὴν ἱστοσελίδα Ἀνέμη τοῦ Πανεπιστημίου Κρήτης.

⁴ Α. Γλαβίνας, «Ὁ ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος Διονύσιος Μιχαῖλ», *Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς* 681, Θεσσαλονίκη 1973, σσ. 159-177.

πρώτη άνηψη των συντροφιών των Άμπελακίων, των οποίων εύλογοῦσε τά καταστατικά, ἐνῶ ἀναφέρεται ὡς ὑπέρμαχος τῆς παιδείας καί ἀναδιοργανωτῆς τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς τῆς κωμόπολης, πού βρισκόταν δίπλα στόν μητροπολιτικό ναό καί ὀνομάσθηκε τότε «Ἐλληνομουσεῖο». Ὁ ἱερέας Ἀναστάσιος θά εἶχε τὴν εὐκαιρία νά γνωρίσει μερικούς ἀπὸ τοὺς καλύτερους δασκάλους τῆς ἐποχῆς, πού δίδασκαν ἐκεῖ καί πιθανότατα νά διδάξει σέ αὐτό, ὅπως ἀναφέρεται ἀπὸ κάποιες πηγές⁵. Ἡ ἰδιότητα τοῦ δασκάλου συνέπιπτε συχνά μέ τοῦ ἱερέα στό δεύτερο μισό τοῦ 18ου αἰώνα, ἀρκετοὶ μάλιστα μορφωμένοι ἱερεῖς, κυρίως ἱερομόναχοι, προωθήθηκαν στίς παροικίες Ἑλλήνων τοῦ ἐξωτερικοῦ μέ μέριμνα τῶν ἐμπόρων τῆς περιοχῆς τους⁶.

Αὐτό φαίνεται ὅτι συνέβη μέ τόν ἱερέα Ἀναστάσιο, ὁ ὁποῖος ἐγκαταστάθηκε στήν ἑλληνική παροικία τῆς Τεργέστης, ὅπου διέθετε πρακτορεῖο ἢ συντροφιά τῶν Ἀμπελακίων. Δέν γνωρίζουμε πόσα χρόνια ἔμεινε ἐκεῖ, ἀλλά συνδέθηκε στενά μέ τὴν ἑλληνική κοινωνία τοῦ τόπου ὥστε νά τῆς ἀφιερῶσει τό πόνημά του, τὴν *Ἀπολογία Ἱστοριοκριτική*. Ἐπὶ μία πενταετία ἦταν ἱερέας στόν ἑλληνικό ναό τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπως φαίνεται ἀπὸ τό βιβλίο, ἀλλά ἴσως ὡς δάσκαλος νά ἔμεινε περισσότερο. Ἡ ἱερατική του θητεία τοποθετεῖται πρὶν τό 1814, γιατί ὁ διάδοχός του ἀναφέρεται στὴν παραπάνω ἔκδοση ὡς «ὁ νῦν ἱερομόναχος Ἰωακείμ», ἐνῶ μνημονεύεται ἐπίσης «ὁ πρῶν ἐφημέριος ἱερομόναχος καί ἀρχιμανδρίτης Ἀνατόλιος», καί οἱ δύο ἐγγεγραμμένοι ὡς συνδρομητῆς τῆς.

Τό βιβλίο αὐτό ἀποτελεῖ ἀπόδοση στή νεοελληνική τοῦ ὁμώνυμου ἔργου τοῦ Λουδοβίκου Σωτήρη, γνωστοῦ ἀπὸ τὴν ἀνάμειξή του στὰ Ὀρλωφικά, ὡς ὑποκινητῆς τοῦ ξεσπασμοῦ τῶν Ἑλλήνων τῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδας καί Ἠπείρου γιά λογαριασμό τῶν Ρώσων⁷. Ὁ ἀρχικός συγγραφέας δέν ἀναφέρεται στὴν ἴδια τὴν ἔκδοση, ἴσως γιά νά μὴν ἐμποδίσει τὴν εὐρεία κυκλοφορία τοῦ βιβλίου στίς ὀθωμανοκρατούμενες περιοχές, οἱ ὁποῖες ὑπέφεραν τά πάνδεινα μετὰ τὴν κατὰπνιξη τῶν κινημάτων. Τό γεγονός ὅτι λίγα χρόνια ἀργότερα κυκλοφόρησε σέ ἰταλική μετάφραση, κάτι πού ἦδη ἐξαγγέλλεται ἀπὸ τὸν ἐπιμελητῆ τῆς

⁵ Μ. Γεδεών, «Διονύσιος Πλαταμῶνος», *Ἐκκλησιαστική Ἀλήθεια*, τ. 6, σ. 11. Πρβλ. Μ. Λαφαζάνη, *Ἰωάννης Πέζαρος (1749-1806), Ἡ ἐποχή-τὸ ἔργο-ἡ ἀλληλογραφία του, Ἡ συμβολὴ τῆς σχολῆς τοῦ Τυρνάβου στὸν Νεοελληνικό Διαφωτισμό*, Τυρνάβος 2009, σ. 284.

⁶ Εἶναι πολὺ γνωστὴ ἡ περίπτωση τῶν μορφωμένων μοναχῶν τῆς μονῆς Ὀλυμπιώτισσας στὴν Ἐλασσόνα, οἱ ὁποῖοι συχνά ζητοῦνταν ἀπὸ τίς ἑλληνικές κοινότητες τῆς Αὐστρουγγαρίας. Ε. Σκουβαρά, *Ὀλυμπιώτισσα*, Ἀθῆνα 1967, σσ. 94, 97, 113 κ.έ.

⁷ Ε. Πρωτοφάλης, «Ἡ Ἐπαναστατικὴ κίνηση στὸν Β΄ Ρωσοτουρκικὸ πόλεμο», *Δελτίον Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας* 14, 1960, σ. 107.

έκδοσης του Άναστασίου, δείχνει τό ενδιαφέρον πού υπήρχε γύρω από τό θέμα. Ἡ προσωπική συμβολή τοῦ Άναστασίου φαίνεται στους προλόγους καί τά σχόλια πού συνοδεύουν τό ἀρχικό ἐγχείρημα, ἀλλά καί στήν πρωτοβουλία του νά φέρεי τό ἔργο στό φῶς, ἔχοντας συνείδηση τῆς ὠφέλειάς του.

Τό βιβλίο «Άπολογία» ἀποτελεῖ μιά ἀπαρίθμηση τῶν Ἑλλήνων λογίων καί ἐπιστημόνων, καθῶς καί τῶν ἐπιτευγμάτων τους, ἀπό τήν ἀρχαιότητα μέχρι τήν ἐποχή τοῦ συγγραφέα, γραμμῆνι μέ σκοπό νά ἀντικρούσει τίς κατηγορίες πού εἶχαν διατυπωθεῖ ἐναντίον τῶν Νεοελλήνων, ἰδίως στά ἔργα τῶν J. Bartoldy καί G. Compragnoni. Οἱ παραπάνω συγγραφεῖς, καθῶς καί ἄλλοι, ἐστίαζαν στήν παρακμή τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους, σέ σχέση μέ τόν ἀρχαῖο πολιτισμό, βασιζόμενοι στήν ἱστορική θεωρία τοῦ Διαφωτισμοῦ γιά τήν παρακμή τῶν Ρωμαίων⁸. Οἱ κατηγορίες τους ἀναστάτωσαν τούς Ἑλληνας τῆς ἐποχῆς, κυρίως ἐκείνους τῶν παροικιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, πού παρακολουθοῦσαν τά ἰδεολογικά ρεύματα τοῦ καιροῦ τους καί ὀρισμένοι ἀνέλαβαν τό ἐγχείρημα τῆς ὑπεράσπισης τῶν δικαίων τοῦ γένους.

Ἀξίζει νά παρατηρήσει κανεῖς τά κίνητρα τοῦ ἱερέα Άναστασίου, ὅπως ἀναγράφονται στόν πρόλογο τοῦ βιβλίου: «Ζήλω ἐνθέρμω κινήεις... ἃ τέ ὡς εἰς ἄκρον φιλογενής... Ἄπολογούμενος πρὸς τάς φληνάφους ῥήσεις τῶν ἐχθροδῶς μανέντων ἐναντίον τοῦ γένους ἡμῶν. Προβάλλοντες τά δίκαια τοῦ γένους ἡμῶν καί παριστῶντας εὐεργεσίας, ἅς πρὸς τά ἄλλα γένη ἐποίησε τό εὐεργετικόν ἡμῶν γένος. Παντοίοις τρόποις πρὸς τήν τῆς σοφίας καί μαθήσεως ὁδόν καθοδηγήσαν ταῦτα». Ἄρα ξεφεύγει ἀπό τόν ἀρχικό σκοπό τῆς ἀπολογίας καί ἐπιχειρεῖ νά δεῖξει πόσα ὀφείλουν τά ξένα ἔθνη στό ἑλληνικό, μέσα ἀπό τό πάνθεον τῶν Ἑλλήνων πού διακρίθησαν γιά τήν ἀρετή καί τήν σοφία τους. Ἀξίζει νά σημειωθεῖ ὅτι τό βιβλίο φθάνει μέχρι τά τελευταῖα χρόνια, συμπεριλαμβάνοντας στόν κατάλογο λογίους ὅπως ὁ Κοραῖς, ὁ Κούμας καί ὁ Ἰωάννης Πέζαρος.

Τό βιβλίο αὐτό δέν εἶναι τό μοναδικό πού ἐπιχείρησε νά προβάλει τά δίκαια τῶν Ἑλλήνων σέ ἐκείνη τήν κρίσιμη περίοδο. Προηγήθηκε ἄλλο ἔργο στόν τύπο τῆς «Άπολογίας», μέ συγγραφέα τόν Ἰωάννη Δονά τοῦ Πασχάλι (Βενετία 1793 στά ἰταλικά, 1802 ἡ ἑλληνική μετάφραση), ἐνῶ ἀκολούθησαν καί ἄλλα, τά ὁποῖα μέ τήν προβολή τοῦ ἀδιάσπαστου τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας (ἀρχαιότητα-Βυζάντιο-νεώτερος ἑλληνισμός) δημιούργησαν τόν ἐνθουσιασμό ἐκεῖνο πού ὀδήγησε στήν ἐθνεγερεία.

⁸ Π. Κιτρομπλίδης, *Νεοελληνικός Διαφωτισμός*, Ἀθήνα 2009, σσ. 107-108.

Ἡ «Ἀπολογία Ἱστορικοκριτική» γνώρισε ἀρκετή διάδοση, ὅπως φαίνεται ἀπό τούς συνδρομητές πού ἐμφανίζονται στό τέλος τοῦ βιβλίου, ἀλλά καί ἀπό τήν παρουσία του σέ ἀρκετές βιβλιοθήκες. Ἀρκετοί ἀπό τούς γνωστούς Ἀμπελακιῶτες τῆς διασπορᾶς ἐμφανίζονται ἐγγεγραμμένοι στόν κατάλογο, μεταξύ τῶν ὁποίων καί ὁ Δημήτριος τοῦ Γεωργίου Σβάρτς, ἀνάμεσα στούς Ἑλλήνες τῆς Βιέννης. Εἶναι πιθανόν ὅτι τό ἀντίτυπο τοῦ Δημητρίου εἶναι αὐτό πού σώζεται σέ κακή κατάσταση σήμερα στήν βιβλιοθήκη τοῦ Ἀρχοντικοῦ τοῦ Γεωργίου Σβάρτς (σπερρινή Συλλογή Δογάνη), καταγραμμένο μέ τόν ἀρ. 69. Ἡ βιβλιοθήκη αὐτή περιέχει μιᾶ ἀξιόλογη συλλογή ἔργων τοῦ Διαφωτισμοῦ, ἰδίως τοῦ γαλλικοῦ, προορισμένα γιά τήν ἐκπαίδευση τοῦ νεαροῦ Δημητρίου ἀλλά καί τῶν ἄλλων παιδιῶν τοῦ προέδρου τῆς Κοινῆς Συντροφίᾶς Γεωργίου Σβάρτς. Ἄλλα δύο βιβλία τῆς «Ἀπολογίας» βρίσκονται στήν Δημόσια Βιβλιοθήκη Λάρισας, προερχόμενα ἀπό βιβλιοθήκες Λαρισαίων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης⁹.

Μέ τό βιβλίο αὐτό ὁ Ἀναστάσιος ἱερέας τῶν Ἀμπελακίων πέρασε στήν ἱστορία. Βρέθηκε στήν Τεργέστη σέ κρίσιμη ἐποχή, ὅταν τό σπουδαῖο λιμάνι τῆς χρησίμευσε στόν ἀνεφοδιασμό τῶν Ἀδελφῶν Ὁρλώφ στόν Ρωσοτουρκικό πόλεμο καί ἡ πόλη, μαζί μέ τήν Βενετία, ἔγιναν κέντρα ζωηρῶν ἀπελευθερωτικῶν ζυμώσεων¹⁰. Ἐκεῖ ἔζησε ἐπίσης τήν πρώτη δεκαετία τοῦ 19ου αἰῶνα ἕνας ἀπό τούς πρωταγωνιστές τοῦ κινήματος, ὁ Λουδοβίκος Σωτήρης, ἀρχικά ὡς πρόξενος τῆς Ἑπτανήσου Πολιτείας στήν Τεργέστη¹¹. Πιθανότατα γνωρίσθηκε προσωπικά μέ τόν Ἀναστάσιο καί ἦλθε σέ συμφωνία γιά τήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου, ἔργο πού ἔφερε εἰς πέρας μέ τήν ὑποστήριξη τῶν ἐμπόρων τῆς κοινότητάς του, πού ἔσπευσαν νά ἐγγραφοῦν συνδρομητές.

Ἡ καλή μόρφωση πού ἔλαβε στήν γενέτειρά του –ἴσως ἐξαίτιας καί τῆς ἱερατικῆς του οἰκογένειας– καί ἡ ὑποστήριξη τοῦ Μητροπολίτη Διονυσίου Πλαταμῶνος, ἐπί τοῦ ὁποίου χρίσθηκε οἰκονόμος, ἀπετέλεσαν πολυτίμες ὑποθήκες στή ζωή του¹². Ἄλλωστε, ὁ ἴδιος ὁ Διονύσιος θεωρεῖται ἀπό ὀρισμένους συγγραφεῖς ὅτι συμμετεῖχε στίς μυστικές συναντήσεις μαζί μέ ἄλλους

⁹ Χ. Ντάμπλιας, *Τά παλαιύντια τῆς Δημόσιας Βιβλιοθήκης τῆς Λάρισας (1513-1863)*, Λάρισα 1996, ἀρ. 215, σ. 216.

¹⁰ Α. Βακαλόπουλος, *Ἱστορία τοῦ Νέου Ἑλληνισμοῦ*, Θεσσαλονίκη 1973, τ. Δ', σ. 561.

¹¹ Δ. Ἀρβανιτάκης, Giuseppe Compagnoni, Σκηνές ἀπό τόν βίο ἐνός «κατίγορου τοῦ γένους», *Λόγος καί Χρόνος στή Νεοελληνική Γραμματεία, Πρακτικά Συνεδρίου πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀλέξη Πολίτη*, Ρέθυμνο, 12-14 Ἀπριλίου 2013, Ἡράκλειο 2015, σσ. 404-405.

¹² Ἡ ἀφοσίωση στήν πατρίδα του προκύπτει ἐπίσης ἀπό τήν ἀφιέρωση τό 1811 τοῦ ξεχωριστοῦ εὐαγγελίου πού προαναφέρθηκε.

μπτροπολίτες πού ύποκινούνταν άπό τόν Λουδοβίκο Σωτήρη στήν Κεντρική Έλλάδα στή διάρκεια του Β΄ Ρωσοτουρκικού πολέμου (1787-1792)¹³. Άραγε μίπως μαζί του σχετιζόταν καί ό Οικονόμος Άναστάσιος καί χρειάσθηκε νά άπομακρυνθεί μεταβαίνοντας στήν Τεργέστη; Όπωσδήποτε ή όλόθερμη συμπαράστασί του πρός τό έγκρίημα του Σωτήρη θά πρέπει νά θεωρείται δεδομένη άφου έκδίδει τό βιβλίό του, βάζοντας έτσι τό δικό του λιθαράκι στήν έδραίωση τής έθνικης συνείδησης, πού όδήγησε άργότερα στήν έθνεγερσία.

¹³ Α. Βακαλόπουλος, ό.π., σ. 567.